

משלי פרק א, פסוק ט: כי לוית חן הם לראשך וענקים לגרגורתך:

ביאור הגר"א - משלי פרק א פסוק ט

כי לוית חן גומר הענין כי בימיהם היו עושים לנשיהם תכשיטין לפי מעשיהם כמו שמצינו שאמרה דביתהו דר"ג לר"ג שיעשה לה קטלא של זהב ואמר לה לא עבדית כדביתהו דר"ע.

והיה עושין ב' מיני תכשיטין לראש ולצוואר, והיינו לבעלת שכל ולבעלת מע"ט. ודרך לעשות תכשיט הראש מחתיכה אחת דוגמות השכל שהוא אחד, ועל הצוואר מחתיכות הרבה דוגמות המעשים, שכל מצוה בפני עצמה.

וכן התורה והמצות עצמם הן תכשיטים להראש והגוף, וכל עניני התורה הם אור אחד ומצוה ללמוד בכל זמן; אבל המצות אין נוהגין אלא כל אחד בזמנו. וזהו כי לוית חן היא התורה וענקים לשון רבים הם המצות לגרגרותיך הוא הגוף:

תלמוד ירושלמי מסכת שבת פרק ו [דף ז טור ג]

מעשה בר' עקיבה שעשה לאשתו עיר של זהב חמתיה איתתיה דרבן גמליאל וקניית בה אתת ואמרת קומי בעלה אמר לה הכין הויית עבדת לי כמה דהוות עבדה ליה דהוות מזבנה מקליעתא דרישה ויהבה ליה והוא לעי באוריתא.

נדרים דף נ עמוד א

ר' עקיבא איתקדשת ליה ברתיה דכלבא שבוע שמע כלבא שבוע אדרה הנאה מכל נכסיה אזלא ואיתנסיבה ליה בסיתוא הוה גנו בי תיבנא הוה קא מנקיט ליה תיבנא מן מזייה אמר לה אי הואי לי רמינא ליך ירושלים דדהבא אתא אליהו אידמי להון כאנשא וקא קרי אבבא אמר להו הבו לי פורתא דתיבנא דילדת אתתי ולית לי מידעם לאגונה אמר לה ר' עקיבא לאנתתיה חזי גברא דאפילו תיבנא לא אית ליה אמרה ליה זיל הוי בי רב....

מהרש"א חידושי אנדות מסכת נדרים דף נ עמוד א

ר' עקיבא איקדשת כו'. הך עובדא איתא נמי בפ' אע"פ בקצת בפנים שונים ע"ש ומייתי לה הכא בדמיון זה דמייתי לעיל שהיה ר' יהודה ואשתו עניים ולא רצו להנות משל אחרים כך היו רע"ק ואיתתי' בת כלבא שבוע דבסתוא הוה גנו בי תבנא כו' וז"ש אי הוה ספק לי כו' דהיינו משלי אעשה לך ירושלים ולפי שהיא בעניה ראתה ליפותו בראשו ללקט התבן מתוך השער א"ל ליתן שכרה בעושרו לעשות על ראשה עיר ירושלים של זהב מצוייר כמפורש בסוף סוטה עיר של זהב היא עטרות כלות וחתנים ע"ש ועל שם הכתוב אם לא אעלה את ירושלים על ראש שמחתי ואע"ג דגזרו על עטרות כלות בפולמוס של טיטוס כמפורש סוף מסכת סוטה ור' עקיבא אחר החורבן

היה מתלמידי ר"א ור' יהושע כבר כתבו התוס' בפרק במה אשה דלא גזרו אלא דוקא לחתנים ולכלות ולא לשאר כל אדם ע"ש ודו"ק:

עירובין דף נד עמוד א

אמר רבי יהושע בן לוי המהלך בדרך ואין עמו לוייה יעסוק בתורה שנאמר +משלי א'+ כי לויית חן הם חש בראשו יעסוק בתורה שנאמר כי לויית חן הם לראשך חש בגרונו יעסוק בתורה שנאמר וענקים לגרגרתיך חש במעיו יעסוק בתורה שנאמר רפאות תהי לשרך חש בעצמותיו יעסוק בתורה שנאמר ושקוי לעצמותיך חש בכל גופו יעסוק בתורה שנאמר ולכל בשרו מרפא אמר רב יהודה ברבי חייא בא וראה שלא כמדת הקדוש ברוך הוא מדת בשר ודם מדת בשר ודם אדם נותן סם לחבירו לזה יפה ולזה קשה [רש"י: יפה לחולי זה וקשה לחולי זה יפה ללב ורע לעינים] אבל הקדוש ברוך הוא אינו כן נתן תורה לישראל סם חיים לכל גופו שנאמר ולכל בשרו מרפא

ספר תפארת ישראל למהר"ל מפראג, פרק סב

ביארו בזה, אם הולך בדרך ואין לו לוייה, יעסוק בתורה. שהתורה במה שהיא סדר המציאות, וכאשר יעסוק בתורה יש לו חבור ודבוק אל סדר המציאות, והוא השומר אותו מכל רע, שלא יבא עליו דבר חוץ מן הסדר. וזה שאמר המהלך בדרך ואין לו לוייה יעסוק בתורה, שיתחבר אל סדר המציאות, ויהיה נשמר מן רע, שהוא חוץ לסדר המציאות. כי ההולך בדרך צריך לוייה, מפני כי הוא פורש מן הישוב שהוא עצם המציאות, כי "לא לתוהו בראה רק לשבת יצרה" (ר' ישעיה מה, יח), וההולך בדרך הרי פורש מן הישוב אל אשר הוא בלתי מיושב. ומפני כי אין המציאות שם כלל, יש לו לחוש שיבא אל העדר מציאות. ולכך אמרו (קה"ר ג, ב) כל הדרכים בחזקת סכנה, מפני שאין שם ישוב, וצריך לוייה שיתחברו אליו אנשים, עד שלא יהיה יחידי. ולפיכך אמר שאם אין לו לוייה יעסוק בתורה, שאז בודאי לא יהיה בסכנה.

ואמר אחר כך 'חש בראשו יעסוק בתורה'. כאשר הגיע אליו דבר יוצא מן הסדר הראוי, והוא חש בראשו, שזה הוא יציאה מן הסדר, וכאשר יעסוק בתורה, שהוא סדר המציאות, דבר זה יחזיר אותו לסדר הראוי. ומפני כי הראש הוא האבר החשוב, שבו השכל, ומפני זה הוא ראש וראשון אל התורה. וכאשר בו יציאה מן הראוי, כאשר מתחבר אל התורה, שהוא סדר המציאות, חוזר אל הסדר הראוי. ואמר אחר כך 'חש בגרונו יעסוק בתורה'. הגרון הוא כלי הקול, כמו שהראש הוא כלי השכל. וכבר בארנו זה בחבור גבורות ה' (פס"ד) אצל "ולא יהגו בגרונם" (תהלים קטו, ז) ענין הגרון, שהוא כלי הקול, שהוא אחרון לכל הכחות, כמו שנתבאר שם. ורצה בזה, כי לא דבר זה בלבד הראש, מפני מעלתו שבו השכל, הוא קרוב אל סדר המציאות, הוא התורה, וכאשר יש בה יציאה מן הסדר, שיש שנוי בראש, אז התורה שהיא סדר המציאות, כאשר יתחבר

האדם אליה ראוי שיהיה מחזיר אותו אל הסדר. אלא אף כאשר יש יציאה בגרון, שהוא יותר רחוק, כאשר בו יציאה מן הסדר, כאשר יתחבר בתורה שהוא סדר המציאות, חוזר אל הסדר. כי על ידי שהוא מתחבר אל סדר המציאות, ימשך הסדר אף אל כח זה.

ואמר 'חש בבני מעיו יעסוק בתורה'. ורצה בזה, לא בגרון בלבד שיש בו מעלה, שהרי הוא כלי להוצאת הקול, שממנו הדבור לאדם שהוא שכלי, ויש בקול קירוב מה אל השכלי. אלא אף אם חש במעיו, שהם עוד יותר רחוק מן הגרון, ואף אם שנוי בבני ממעיו שהם יוצאים מן הסדר, כאשר יתחבר אל התורה שהיא סדר המציאות, חוזר האדם אל הסדר הראוי. ולא בבני מעיים בלבד, שאף אם רחוקים מן השכלי, מכל מקום הם כלי החיות, שהרי החיות תלוי בבני מעיים. ואם נקבו בני מעיים לא יוכל לחיות, ולפיכך אינם כל כך רחוקים. אלא אף אם חש בעצמותיו, שהעצמות אין בהם מה שנמצא בבני מעיים, ואם חש בעצמותיו ויש בהם שנוי מן סדר המציאות, כאשר יתחבר האדם אל התורה שהיא סדר המציאות, נמשך הסדר עוד יותר עד העצמות, אל סדר הראוי, כאשר יתדבק בתורה שהיא סדר המציאות.

ואמר 'חש בכל גופו יעסוק בתורה'. רצה בזה, לא זה בלבד כאשר חש בעצמותיו, דסוף סוף העצמות הם עיקר בנינו של אדם, שהגוף נסמך על העצמות, והם חוזק בנינו של אדם, אלא אף אם חש בכל גופו, שאין כל דבר זה בו, כאשר יתחבר אל התורה שהיא סדר המציאות, יחזור אל הסדר הראוי. ועל זה אמר רב יהודה, 'שלא כמדת הקב"ה מדת בשר ודם; מדת בשר ודם נותן לחבירו סם, יפה לזה, ורע לזה'. מפני שיש באדם חלקים מתחלפים, שאין זה כזה, ולא תמצא דבר אחד שהוא טוב לשני דברים מתחלפים. אבל השם יתברך נתן תורה לישראל, והיא סם החיים לכל גופו, שאין התורה רק סדר המציאות, ולכך על ידי התורה הכל הוא עומד בסדר שלו. ואם יש יציאה מן הסדר הראוי, הכל הוא חוזר אל הסדר על ידי התורה שהיא סדר המציאות. והבן הדברים.

ויש שואלים, כי דבר זה לא נמצא, שכמה הם חולים, ולא מועיל להם למוד התורה. כי דבר זה לא קשיא, כי לא אמר רק 'חש', והיינו קודם שחלה, אבל נפל למשכב, צריך כאן זכות גדול לשנות הטבע, והוא כמו נס, ואין כל אדם זוכה לנס גמור, וזה פשוט.

ומעתה תוכל להבין מה שלא אמר 'חש בכל גופו יעסוק בתורה' בלבד, ויהיה בכלל זה הראש והגרון. שזה אין קשיא, מפני שבא לומר שלפי מעלת האברים הם קודמים אל קבלת הסדר.

מהרש"א חידושי אגדות מסכת עירובין דף נד עמוד א

כי לוית חן כו' דעסק התורה נותנת לו חן בדרך בעיני כל רואיו כמ"ש בתפלת הדרך ותתננו לחן ולחסד כו' בעיניך ובעיני כל רואינו כו' וק"ל.

חש בראשו וכו' יש לפרש דנקט אלו משום דרפואתן קשה דאין להן בן גילו שנוטל א' מס' מחליו כדאמרי' פ' אין בין המודר אין מבקרין חולי מעים משום כיסופא וחולי ראש אין מבקרין משום דדיבורא קשה ליה מכ"ש חש בגרונו דדיבורא ודאי נמי קשה ליה וק"ל.

רפאות תהי וגו' ולא שייך בזה אסור לאדם להתרפאות בד"ת כדאמרינן בפ"ק דשבועות י"ל דהיינו שמתכוין לומר פסוק לרפואה אבל דרך למודו ודאי דשרי ועי"ל דהכא לא בחלה ראשו כבר קאמר אלא בחש בראשו שלא יבא לידי חולי ממש ולאגוני בעלמא בד"ת שרי כדאמרינן התם ומזה יתיישב הא דחש בראשו יעסוק בתורה והרי אמרו בנדרים דחולי ראש הדבור קשה לו אלא ע"כ דהכא לא איירי בחלה ממש כבר בראשו אלא דחש קצת בראשו ועדיין לא חלה ונפל למטה כדמשמע פ' במה מדליקין דאמרינן התם חש בראשו יהי דומה כו' עלה למטה ונפל יהי כו' דהיינו חלה ממש ועד"ז י"ל הא דכתיב כל המחלה אשר שמתי במצרים לא אשים עליך כי אני ה' רופאך ה"פ והי' אם שמוע תשמע וגו' לעסוק בתורה כל המחלה דהיינו חולי ממש שהיה במצרים לא אשים עליך כי אני ה' רופאך את המיחוש שלא תבא לידי חולי ממש ע"י עסק התורה וק"ל.

קדושת לוי ליקוטים

חש בראשו יעסוק בתורה שנאמר בה (משלי א, ט) 'לוית חן הם לראשך' כו', עד החש בכל גופו יעסוק בתורה שנאמר בה (שם ד, כב) 'לכל בשרו הוא מרפא' (עירובין נד, א). ונדקדק למה צריך התנא לחשוב בפרטי לכל האברים תחלה, ואחר כך אמר על כל הני לכל בשרו כו', ובקיצור הוי ליה לכתוב החש בכל אבר ואבר יעסוק בתורה שנאמר 'לכל בשרו מרפא'. ונראה דהכלל הוא כך, כמו שיש סמים גשמיים לרפאות, כן יש סמים רוחניים בתורה הקדושה לרפאות, אבל לזה צריך צדיק וחכם גדול לידע איזה מקום ואיזה ענין בתורה שבו מרפאות את האבר הזה. וגם יש בסימנים גשמיים דהיינו סם החיים שבסם זה נתרפא כל מיני החולאים, כן יש ענין בתורה כשעוסק בזה הענין אז נתרפא כל החולאים שיש בעולם. והצדיקים יודעין הענין שבתורה, שבזה נתרפא חולת הראש, ובזה נתרפא שאר אבר, ויש צדיקים שיודעין ענין בתורה שבזה נתרפא כל מיני חולאים. וזה 'החש בראשו יעסוק בתורה', דהיינו בענין שבו נאמר 'לוית חן הם לראשך', עד החש בכל גופו צריך לעסוק בתורה שנאמר 'לכל בשרו מרפא':